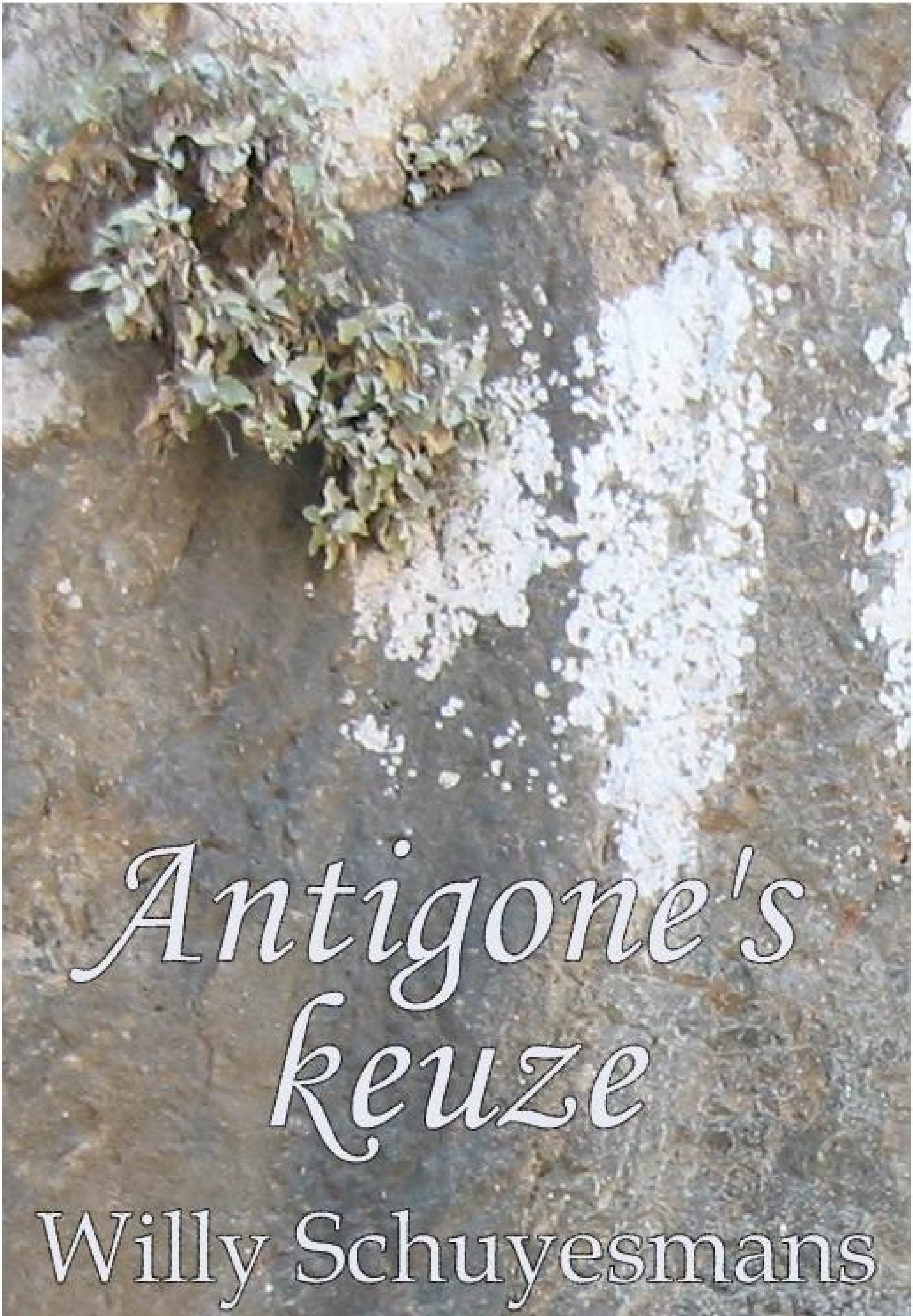

Antigone's keuze

Willy Schuyesmans

Over dit boek

'Hij zal zonder graf boven de aarde blijven liggen, ten prooi aan honden en vogels, tot zijn verscheurde lijk is weggewaaid tot stof. Dat is mijn wet.'

De nieuwe koning Kreon is genadeloos. Harteloos verbiedt hij de burgers van Thebe om Antigone's broer te begraven. Hij plaatst twee wachters bij het lijk. Wie Kreons bevel niet respecteert, wacht de dood.

'Met deze handen wil ik mijn broer begraven. Wil je me daarbij helpen?'

'Antigone, wat zeg je nu? Je overtreedt de wet!'

Antigone is koppig. Voor haar telt de familieband met haar broer. Wet en gezag kunnen haar niet tegenhouden. Ze moet en zal haar broer begraven… En dan slaat het noodlot onverbiddelijk toe.

Willy Schuyesmans

Antigone's keuze

De Antigone van Sophocles

Jeugdroman

COLOFON
ANTIGONE'S KEUZE
DE ANTIGONE VAN SOPHOCLES
ISBN 978-94-913-6183-8
D/2013/Willy Schuyesmans, uitgever/
NUR 284 308

De eerste druk van *Antigone's keuze - De Antigone van Sophocles* verscheen in 2003 bij uitgeverij Davidsfonds/Infodok in Leuven onder het wettelijk depotnummer D/2003/2952/21.

Doelgroep: vanaf 13 jaar
Trefwoord: jeugdboeken, toneel, klassiek, mythe, Grieks

Website: **www.schuyesmans.be**
E-mail: **willy@schuyesmans.be**

Wat telt voor je geluk is wijsheid
ook bidden tot de goden helpt
maar wie zelfingenomen is
moet daarvoor een prijs betalen
krijgt slagen van het lot
want wijsheid komt niet voor de jaren

Wat voorafging

Toen Oedipus was weggejaagd uit Thebe begeleidde Antigone, zijn oudste dochter, haar blinde vader op zijn zwerftochten. Toen hij stierf, keerde zij terug naar Thebe, waar ze zich verloofde met Haimon, de zoon van Kreon.

In Thebe streden intussen haar beide broers Eteokles en Poluneikes om de macht. Toen ze allebei tegelijk sneuvelden in die burgeroorlog, werd Kreon – die de kant van Eteokles had gekozen – de nieuwe heerser.

De zusters

'Lieve Ismene', zei Antigone, 'jij bent mijn zus. Jij deelt mijn lot. Maar zeg me: liet Oedipus ons één kwaad na dat Zeus ons wil vergeven voor we dood zijn? Het houdt niet op. Geen vloek, geen spot of geen belediging bleef ons bespaard, jou zomin als mij. Hoorde je wat Kreon nu weer heeft verkondigd aan het volk? Je weet het niet! Heb jij dan niet de haat gevoeld die sluipend door de stad glijdt en ieder treft die als een vriend van ons bekendstaat?'

Ismene haalde haar schouders op en grijnsde: 'Een vriend van ons! Alsof we die nog hebben! Nee, Antigone, ik heb niets vernomen dat mijn pijn verzachten kan, noch verergert. Gisteren hebben onze broers elkaar vermoord. Vannacht heeft het leger de aftocht geblazen. Het kan me niet meer schelen. Niets maakt me blij of brengt nog meer verdriet.'

'Ik wist het wel', zei Antigone geërgerd. 'Daarom heb ik je gevraagd hierheen te komen, buiten het paleis. Ik wil je onder vier ogen spreken.'

'Wat is er dan? Je broedt ergens op.'

'Het graf van onze broers, daar gaat het om. Kreon verordende dat Eteokles zal worden begraven en vereerd zoals de goden dat voorschrijven, want alleen zo wacht hem een goede ontvangst in de wereld van de doden. Maar wat hij Eteokles gunt, ontzegt hij Poluneikes, de ongelukkige. Niemand mag hem begraven of om hem rouwen. Zijn lijk moet boven aarde blijven liggen zonder tranen, zonder graf, tot het verscheurd is door de raven. Dat is wat Kreon zegt tegen jou en mij. Vooral tegen mij. En wee wie zijn bevel niet respecteert. Die wordt op de markt door het gepeupel gestenigd. Zo staan de zaken. Het is nu aan jou om te laten zien of je trouw bent aan je volk of laf.'

Ismene wendde haar ogen af en zei: 'Maar zeg nu zelf, mijn lieve zus, wat ik ook doe: het is nooit goed! Het brengt ons niets verder.'

Antigone keek haar zus aan. Haar stem sneed als een mes: 'Wat ik wil weten, is of jij jouw deel wilt dragen van het risico dat ik neem.'

'Dat klinkt gevaarlijk. Wat ben je van plan?'

Ismenes stem klonk ongerust, want avontuur was niet aan haar besteed.

Antigone strekte haar armen naar Ismene uit en liet haar handpalmen zien.

'Met deze handen wil ik mijn broer begraven. Wil jij me daarbij helpen?'

'Antigone, wat zeg je nu? Je overtreedt de wet!'

'Poluneikes is mijn broer, maar ook de jouwe; vergeet dat niet. Als jij niet helpen wilt, doe ik het alleen. Ik wil niet laf zijn.'

'Waanzinnige', kreet Ismene. 'Je stort je in je eigen ongeluk! Kreon laat je nooit begaan!'

'Kreon heeft geen rechten over mij', zei Antigone beslist.

'Denk toch na, zus', smeekte Ismene. 'Vader is onteerd gestorven. Toen hij zijn misdaad ontdekte, rukte hij zijn ogen uit en zijn vrouw – die ook zijn moeder was – heeft zich verhangen. Nu hebben ook onze broers elkaar vermoord. Antigone, we staan er alleen voor! Bedenk wat voor ellendig einde ons wacht als we ook nog de machthebber tarten. Wij zijn maar vrouwen, Antigone, en krijgen nooit gelijk tegen de mannen. Koning is koning en wet is wet. We hebben geen andere keus. We moeten zijn wetten gehoorzamen, zelfs als ze nog wreder worden dan deze. De doden onder de aarde zullen me vergeven, maar ik buig gewillig voor de macht. Het heeft toch geen zin je te verzetten tegen overmacht.'

Antigone keerde zich om en boog haar hoofd.

'Laat maar, Ismene. Het hoeft niet meer, zelfs niet als je je morgen zou bedenken. Doe maar wat je wilt, ik ga mijn broer begraven. Als ik

daarvoor sterven moet, wordt het een zoete dood. Dan rust ik naast mijn broer als een heilige bandiet. Mij rest veel meer tijd in het dodenrijk dan bij de levenden. Dood ben je voor eeuwig. Het is jouw zaak als je de doden wilt mishagen.'

Ismene keek haar zus treurig aan en zei: 'Ik misprijs niemand, Antigone. Ik ben gewoonweg niet in staat ongehoorzaam te zijn aan de wetten van mijn stad.'

'Dat zijn uitvluchten, Ismene. Ik ga mijn broer begraven.'

Ismene schudde haar hoofd.

'Ongelukkige en koppige Antigone. Je maakt me bang.'

Antigone kruiste haar armen voor haar borst en zei bitter: 'Maak je vooral geen zorgen over mij, zus. Zorg maar voor je eigen rustige leventje.'

Ismene greep haar zus radeloos bij de arm.

'Als je het doet, vertel het dan aan niemand', smeekte ze. 'Ik hou mijn mond. Doe jij dat ook!'

Spottend draaide Antigone zich om en beet haar zus toe: 'Integendeel, zusje. Spreek. Schreeuw het van de daken. Je zwijgen ergert me.'

Ismene huilde.

'Jij loopt warm voor wat koud is.'

'Ik weet wie mijn gedrag beoordeelt. Die moet ik dienen.'

'Het lukt je nooit, Antigone. Zet het toch uit je hoofd.'

'Als mijn krachten het begeven, hou ik er vanzelf mee op.'

'Je moet niet het onmogelijke willen, Antigone.'

'Praat zo niet, zusje, of ik ga je nog haten. Geloof maar dat je dode broer je erom haat. En hij heeft gelijk. Laat mij mijn gang maar gaan. Laat mij maar roekeloos zijn. Wat me ook overkomt, ik sterf als een heldin.'

'Ga dan, Antigone. Ik kan je toch nooit ompraten. Het is een dwaasheid, dat weet je best. Maar ik geef toe: je broederliefde dwingt

respect af.'

Eerste marktzang

De marktzanger werd wakker. Hij had de nacht onder de vrije hemel doorgebracht in het gezelschap van een paar vrienden. Nadat hij zich had uitgerekt, nam hij zijn lier en liet zijn blik dwalen over de plek waar gisteren nog zo heldhaftig was gevochten. De gouden zon werd weerkaatst op het wilde water in de bergen en op het glinsterende wapentuig van Poluneikes' leger dat in de verte met stille trom de aftocht blies. Hij zong:

De zon komt op. Het slagveld ligt er verlaten bij. De zeven poorten gloeien in het licht.
Het leger wijkt. Ik zie ze liever gaan dan komen.
Zeus walgt van dit gespuis.

Gisteren nog een beest met zeven koppen,
een witte arend duikend naar zijn prooi.
Het zweefde over Thebe, knabbelde aan de poorten,
maar voor die het begaven, droop het af.

Want Ares sloeg zijn trom.
Toen beet de draak de arend
en Zeus slingerde bliksems naar de overmoed.
Zo keerde hij de kansen
van zeven tegen zeven
en sloeg de vijand plat tegen de grond.

Twee broers, de twee vervloekte prinsen,
ze vochten oog in oog tegen elkaar.
Ze stierven broederlijk onder elkaars lansen.

De strijd is weer voorbij, vergeet nu je verdriet.
De overwinning is voor ons!
Kom, waar is de wijn? Laten we drinken de hele dag
en feesten tot de nacht valt.

De misdaad

'Kijk nu, daar heb je Kreon al', zei de zanger verrast toen hij met zijn vrienden op het paleisplein aankwam. ‘Hij wordt de nieuwe koning en heeft net vergaderd met de oudsten van de stad. Benieuwd wat hij te zeggen heeft.'

Kreon stond bovenaan de trappen voor zijn paleis en wachtte met enig ongeduld tot het volk zich had verzameld. Hij zei: 'Burgers van Thebe, de oorlogsstorm heeft onze stad geteisterd. Met de hulp van de goden hebben we de vijand overwonnen. Ik heb jullie hier samengeroepen omdat jullie – ik weet het – altijd trouw zijn gebleven aan de troon. Jullie hebben Laios gesteund en later Oedipus en daarna ook zijn zonen. Sinds zij allebei gisteren bij de poorten van de stad gesneuveld zijn – geslagen door elkaars hand – komt de macht mij als naaste bloedverwant toe. Jullie weten nog niet wat voor koning ik zal zijn. Daarvoor is het te vroeg. Maar wie een stad regeert, mag alleen het welzijn van het volk voor ogen hebben. Als angst zijn tong regeert, is hij een lafaard. Wie als machthebber zijn eigen vrienden boven het volk stelt, zit fout. Zeus, die in de harten leest, weet dat ik niet de man ben die zal zwijgen als ik zie dat de ambitie van één iemand het geluk van het hele volk in gevaar brengt. Nooit zal de vijand van mijn volk mijn vriend zijn. Met deze principes wil ik regeren.'

Kreon zweeg een ogenblik en liet zijn blik over de menigte glijden. Toen hij aan de gezichten zag dat het volk hem welgezind leek, ging hij verder: 'Deze principes hebben mij – wat de zonen van Oedipus betreft – het volgende laten besluiten: Eteokles, de moedige krijger die gestorven is in dienst van zijn land, zal begraven worden met alle eer die wij onze

glorierijke gesneuvelden verschuldigd zijn. Zijn broer Poluneikes daarentegen, de banneling die alleen maar is teruggekeerd om zijn stad in vuur en vlam te zetten, die het bloed van zijn broer heeft vergoten en zijn volk in slavernij wilde storten, ik verbied jullie hem te begraven, zelfs om hem te rouwen. Hij zal zonder graf boven de aarde blijven liggen, ten prooi aan honden en vogels, tot zijn verscheurde lijk is weggewaaid tot stof. Dat is mijn wet. Nooit zal ik toestaan dat wie zich tegen Thebe keert, ook nog eens overladen wordt met eer. Wie Thebe steunt en liefheeft daarentegen, wordt beloond.'

Toen Kreon gesproken had, ontstond enig geroezemoes in de menigte. Enkele burgers van Thebe vonden dat het bevel van Kreon te ver ging. Anderen deelden zijn mening en zeiden dat Kreon het recht had dit te bevelen. Hij was immers meester over leven en dood. Maar nog voor het gefluister in gemor overging, sneed Kreon de ontevredenen de pas af.

'Volk van Thebe, zeg mij hoe jullie mijn bevel denken uit te voeren', zei hij met een luide stem.

Een oudere man die dicht bij Kreon stond, zei halfluid: 'Vertrouw dat maar toe aan de jongsten onder ons.'

Maar Kreon beet meteen terug: 'Let wel: ik heb al wachters bij het lijk gezet.'

'Wat wil je dan dat wij nog doen?' vroeg een jonge man vooraan.

'Ik wil dat jullie je onthouden van elk geheul met de verraders', stelde Kreon krachtig.

'Och', repliceerde de eerste, 'denk je dat iemand echt zo dwaas zou zijn vrijwillig de dood te verkiezen door tegen uw wet in te gaan?'

'De dood zou terecht zijn verdiende loon zijn. Maar een snelle winst stortte al vaker mensen in het verderf.'

Op dat moment ontstond enig tumult achter in de menigte. Een wachter baande zich ontsteld een weg naar voren tot bij Kreon.

'Koning,' zei hij toen hij vlakbij zijn heerser stond, 'koning, ik wil niet beweren dat de haast mij de adem heeft afgesneden en evenmin dat ik hier welgemutst kom aangehuppeld. Meer dan eens ben ik onderweg blijven staan om na te denken en heb ik op het punt gestaan rechtsomkeert te maken. Ik zei altijd maar tegen mezelf: dwaze gek die je bent, waarom loop je toch zo gezwind je eigen ongeluk tegemoet? Maar dan dacht ik weer: als ik het niet doe, hoort Kreon het straks wel van een ander en dan word ik toch nog gestraft. Zo kwam ik nauwelijks vooruit terwijl dat alles door mijn hoofd spookte en heb ik van een korte weg een lange reis gemaakt. Ten slotte dacht ik dat het toch het beste was je persoonlijk op de hoogte te brengen, wat de gevolgen voor mij ook zouden zijn. Ik hoop dus maar dat ik er zo onderuit kom.'

'Wat is er dan, man? Je lijkt behoorlijk overstuur', zei Kreon verveeld.

'Luister, heer, voor ik verderga, wil ik me even indekken. Ik heb het dus niet gedaan als je dat misschien mocht denken. Ik heb evenmin gezien wie het gedaan heeft. Ik verdien het dus eigenlijk niet hier last mee te krijgen.'

Het was nu muisstil op het plein voor het paleis. Niemand wilde een woord missen van wat de wachter te vertellen had. Want dat hij iets belangrijks kwam vertellen, was nu wel duidelijk.

'Waar probeer je onderuit te komen, kluns? Vooruit, vertel op', zei Kreon bars.

'Niemand vertelt graag slecht nieuws, heer', aarzelde de wachter.

'Zeg op, man, en treuzel niet langer', zei Kreon ongeduldig.

'Goed, heer, ik zal het dan maar zeggen. Iemand heeft aarde op het lijk gestrooid, zoals de riten dat voorschrijven.'

'Wat zeg je?' barstte Kreon woedend uit. 'Wie heeft het lef gehad?'

'Dat zei ik al, heer, ik weet het niet', prevelde de wachter. 'Schop noch houweel hebben de grond beroerd. De bodem was hard en droog,

geen barstje te bespeuren. De man heeft geen spoor nagelaten. We waren helemaal verrast toen de eerste wacht van de dag het daarstraks ontdekte. We waren stomverbaasd, ontsteld. Je zag het lijk niet eens meer. Het was niet begraven, maar wel helemaal bedekt met een dun laagje zand. Geen spoor ook van een wild dier of van een hond. Wij gaven elkaar de schuld en gingen bijna op de vuist. De een verdacht de ander, maar bewijzen waren er niet en ieder probeerde zichzelf vrij te pleiten. We wilden desnoods gloeiend ijzer vastgrijpen of door het vuur lopen of dure eden zweren voor het aanschijn van de goden om toch maar onze onschuld te bewijzen. Maar intussen weten we nog altijd niet wie het heeft bedacht en uitgevoerd. Kortom: omdat we er niet uitkwamen, hebben we maar besloten je alles eerlijk te komen vertellen, al zijn we bang dat het ons niet zal baten. Gestraft worden we toch. We hebben gedobbeld wie de boodschapper zou zijn en het lot viel op mij. Geloof maar dat ik hier niet voor mijn plezier sta, heer. Niemand is graag de onheilsbode.'

Terwijl de wachter nog met zijn omslachtige verhaal bezig was, boog een van de raadsheren van de koning zich naar Kreon en fluisterde: 'Ik wed dat de goden hier voor iets tussen zitten, heer. Dat is meteen bij mij opgekomen.'

'Praat geen onzin, man. Je maakt me kregel', beet Kreon hem toe. 'Op jouw leeftijd zou je verstandiger moeten zijn. Je gelooft toch zelf niet dat goden zich met lijken inlaten. Denk je dat zij de man zouden vereren die hun tempels heeft afgebrand, hun cultus, grond en wetten heeft vernietigd? Sinds wanneer eren goden misdadigers? Wat ik daarentegen wel heb gemerkt, is dat er gemord wordt tegen mijn wetten, dat sommigen koppig weigeren het juk van de gehoorzaamheid te dragen. Zij zijn het – de feiten bewijzen het – die de wachters hebben omgekocht om me deze streek te leveren. Geld, het vervloekte smeermiddel dat al zoveel mensen te gronde richtte, dat steden ruïneert en mensen uit hun

huizen jaagt: het bederft de geesten en maakt eerlijke zielen schaamteloos en misdadig. Wie zich in deze zaak heeft laten omkopen, zal zijn straf niet ontlopen. Daar kun je van op aan. Denk vooral niet dat ik het respect voor de goden heb verloren. Ik zal het je bewijzen. Ik zweer bij deze een dure eed: vind de schuldige en lever hem aan mij uit zodat ik hem met mijn eigen ogen zie. Zo niet laat ik jullie aan je polsen ophangen tot jullie hebben bekend wie zich heeft laten omkopen. Dan zul je misschien begrijpen dat niet alle geld zonder reuk is en dat je het niet zomaar van de eerste de beste kunt aanvaarden. Elke dag weer zie je wie oneerlijk geld verdiende, roemloos ten onder gaan.'

De wachter stond met knikkende knieën naar zijn heer te luisteren. Uiteindelijk raapte hij toch zijn moed bij elkaar en fluisterde: 'Zou ik alsjeblieft nog iets mogen zeggen, heer? Of wil je dat ik ga?'

'Hoepel op, man! Je werkt me op de zenuwen!'

'Zijn het je oren of je hart, heer?' vroeg de slimmerd.

'Wat nu weer? Ik bedoel dat je me ziek maakt met je praatjes.'

'Precies, heer', ging de wachter verder. 'De schuldige maakt je hart ziek. Ik kan hooguit je oren irriteren.'

'Onbeschaamde vlegel die je bent!'

Kreon verloor nu echt zijn geduld, maar de wachter wist van geen ophouden.

'Ik wil alleen maar zeggen, heer, dat ik niet schuldig ben.'

'En waarom niet? Je hebt je laten omkopen.'

'Ach, ongelukkige', jammerde de wachter. 'Wie zich één keer in een idee heeft vastgebeten, is nog moeilijk te overtuigen.'

'Spot maar met mijn vermoedens', hoonde Kreon. 'Zorg maar dat je gauw de schuldige vindt of ik zal jullie leren waar omkoperij toe leidt.'

En meteen draaide de koning zich om en liep met snelle passen het paleis binnen, gevolgd door zijn raadgevers. De wachter keek opgelucht naar het volk en zei: 'Ik hoop maar dat ze gauw de echte schuldige

vinden. Ik heb geluk gehad. Hij heeft mij niet meteen gearresteerd. Mij zie je hier alvast nooit meer terug. Ik mag wel een kaarsje branden voor de goden.'

En hij verdween tussen de menigte veel sneller nog dan hij was gekomen.

Tweede marktzang

Toen de marktzanger merkte dat het volk – denkend dat het afgelopen was – zich begon te verspreiden, sloeg hij snel een paar akkoorden aan op zijn lier en zong een passend lied uit zijn omvangrijke repertoire.

Geen wonder is de wereld uit, maar het grootste wonder is de mens.
Kijk hoe hij door de zee klieft; geen storm houdt hem tegen.
Het schuim der golven is zijn thuis.
Aan land is hij niet minder knap, want jaar na jaar
ploegt hij de aarde van de moedergod en wordt nooit moe.
Zijn muilezel trekt voren door de akker.

De vogel vangt hij in zijn netten
en in het bos verschalkt hij moeiteloos het wild.
Met zijn vernuft schept hij de vissen uit de zee.
Hij temt de geit uit het gebergte,
zet wilde paarden naar zijn hand
en dwingt de bergstier in het juk.

Hij praat en denkt snel als de wind, maakt wetten als de beste.
Hij heeft het allemaal zichzelf geleerd
zoals hij ook een schuilplaats voor de kou
of een dak tegen de regen bouwt.
Hij weet overal raad op, zet zelfs de toekomst naar zijn hand.
Hij vindt voor elke kwaal een medicijn.
Alleen de dood ontloopt hij niet.

Toch baat dat grenzeloos verstand hem niet
als hij nu eens voor het kwade kiest, dan voor het goede.
Zolang hij wetten eert en goden respecteert, is hij mijn vriend.
Maar zelfs een koning vindt geen onderdak bij mij
als hij door snoeverij de wetten van de goden tart.

De schuldige

Het volk, dat welwillend naar het lied had geluisterd, viel nu in groepjes uit elkaar. De mensen begonnen zich te verspreiden en velen zakten af naar huis, ervan overtuigd dat het spektakel nu wel afgelopen was.

Maar toen verscheen, geheel onverwacht, de wachter weer om de hoek. Hij sleurde een geknevelde vrouw bij haar haar achter zich aan. Dat zorgde voor heel wat opschudding, want sommigen zagen meteen dat het Antigone was en vroegen zich ongelovig af waarom de dochter van de ongelukkige Oedipus zich tegen de wetten van de koning zou hebben verzet. Toen de wachter het plein op was gerend, riep hij luidkeels: 'Hier is de schuldige, op heterdaad betrapt! Waar is Kreon?'

'Hij is net zijn paleis binnengegaan', zei een van de omstanders. 'Hij kan niet ver zijn.'

Kreon kwam meteen naar buiten toen hij het tumult hoorde en wilde weten wat er aan de hand was.

De wachter wendde zich tot hem en zei: 'Koning, ik had niet mogen zweren daarnet, want een mens bedenkt zich even later en pleegt meineed uit onbezonnenheid. Ik maakte me sterk dat je mij hier niet gauw meer zou zien, want je dreigementen maakten me behoorlijk bang. Maar kijk, een onverwacht geluk is mij te beurt gevallen. Ik ben teruggekeerd tegen mijn eed in en ik breng dit meisje voor je mee. Ik heb haar zopas betrapt bij het begraven van het lijk. Ik heb geen teerlingen meer nodig nu zo’n buitenkansje mij ten deel viel. Hier, koning, ze is voor jou. Vraag haar maar uit en dwing haar bekentenis af. Ik trek mij alvast terug, want ik heb mijn vrijheid nu toch wel verdiend, zo mag ik hopen?'

Kreon keek de wachter nors aan en vroeg: 'Waar heb je haar gevangengenomen? En hoe?'

'Ze was de dode aan het begraven', pruttelde de man. 'Wat wil je nog meer weten?'

'Besef je de draagwijdte van je woorden?' vroeg Kreon streng. 'Ben je wel zeker van wat je zegt?'

'Ik heb haar het lijk, dat u het graf ontzegd had, zien begraven', zei de wachter beslist. 'Is dat niet duidelijk genoeg?'

'Vertel me heel precies hoe het gegaan is', beval de koning.

De wachter zuchtte. Hij dacht even diep na en zei toen: 'Kijk, het ging zo. Ik keerde terug naar mijn wachtpost bij het lijk, behoorlijk overstuur door uw bedreigingen. Meteen veegden we het zand weg tot het lijk weer helemaal bloot lag. Omdat het al begon te stinken, gingen we een eindje verderop zitten, bovenop een heuvel uit de wind. We bezwoeren elkaar goed op te letten en onze aandacht geen moment te laten verslappen. We zaten daar een tijd tot de zon hoog aan de hemel stond en onze huid schroeide. Toen stak opeens een wind op die het stof omhoog joeg. Het was een hemelse beproeving die de vlakte schoonveegde en aan de bladeren van de bomen rukte. We knepen onze ogen dicht tegen het stof en doken in elkaar om ons te beschermen. Toen die rukwind eindelijk was gaan liggen en we onze ogen weer opendeden, stond daar dit meisje. Ze krijste als een vogel die zijn nest verlaten vindt, zijn jongen spoorloos. Zo slaakte ook zij een kreet toen ze het lijk daar open en bloot zag liggen. Ze klaagde en ze schreeuwde. Ze vervloekte de heiligschenners die het lijk hadden ontbloot. Toen schepte ze zand bij elkaar met haar blote handen. Ze nam een bronzen kruik en overgoot het lijk drie keer met water. Wij liepen naar haar toe en arresteerden haar, maar dat leek haar allerminst bang te maken. We ondervroegen haar. We wilden weten of zij het ook was geweest die eerste keer. Ze gaf alles toe. Ik was blij dat we haar te pakken hadden, maar het bracht me ook

verdriet. Het is natuurlijk heerlijk als je aan een onvermijdelijke ramp ontsnapt, maar het zit me ook niet lekker iemand te moeten aangeven van wie je houdt. Maar goed: eigen welzijn eerst, zal ik maar zeggen, niet?'

Kreon luisterde al niet meer. Hij draaide zich naar Antigone en vroeg haar: 'Jij daar met je hoofd tegen de grond gedrukt: beken je deze feiten?'

Antigone veerde op en keek Kreon recht in de ogen.

'Ik beken alles.'

Kreon snauwde de wachter zijdelings toe: 'Maak dat je wegkomt, jij. Je bent een vrij man.'

De wachter – die zijn opluchting nauwelijks kon verbergen – liet zich dat geen twee keer zeggen. Hij boog voor zijn koning, draaide zich breed lachend om en holde het plein af.

'Nu jij', ging Kreon verder tegen Antigone, 'wist je dat ik verboden had het lijk te begraven?'

'Hoe zou ik het niet geweten kunnen hebben?' Antigone haalde haar schouders op. 'Het was een openbaar decreet.'

'En jij waagt het zomaar dat naast je neer te leggen?' zei de koning wrokkig.

'Ja', antwoordde Antigone zacht, maar duidelijk verstaanbaar. 'Want het is niet Zeus die dat decreet heeft uitgevaardigd. De goden van de onderwereld bedenken zulke onrechtvaardige wetten niet voor de mensen. Ik geloof niet dat jouw decreten zo krachtig zijn dat ze een sterveling kunnen verplichten de wetten van de goden te negeren. Die wetten mogen ongeschreven zijn, ze zijn onaantastbaar. Ze gelden niet sinds vandaag of sinds gisteren, maar ze zijn in voege sinds het ontstaan van de wereld. Geen mens was erbij toen ze werden uitgevaardigd. Zal ongehoorzaamheid aan deze wetten uit laf respect voor de autoriteit van een man niet onverwijld de woede van de goden opwekken? Ik weet dat

ik ga sterven; ook zonder jouw decreet ontsnap ik daar niet aan. Als ik voortijdig sterf, beschouw ik de dood als een weldaad. Wie te midden van het kwaad leeft, sterft met plezier. Het lot dat me wacht, schrikt me niet af. Als ik een lichaam dat mijn moeder heeft gebaard, onbegraven had moeten laten, zou ik ontroostbaar zijn geweest. Nu echter schrikt niets mij nog af. Je zult me wel dwaas vinden, maar wat dwaasheid betreft, hoef jij me niet te benijden.'

De omstanders luisterden muisstil, maar met ontzag naar de vrouw die zij zo goed kenden. Iemand mompelde: 'De dochter is al net zo koppig als haar vader. Ook zij buigt niet voor tegenspoed.'

Kreon keek de man fel aan en zei: 'Als je maar beseft dat het doorgaans bij gebrek aan soepelheid is dat we struikelen. Massief ijzer, gehard in vuur, wordt bros en barst en breekt. Maar ik weet ook dat een kleine teugel volstaat om het wildste paard te temmen. Een toontje lager zou haar niet misstaan. Ze wist perfect wat ze deed toen ze mijn wet negeerde. Toen haar misdaad eenmaal was volbracht, zondigde ze een tweede keer toen ze glunderde van eigendunk en glimlachte om wat ze had gedaan. Als ik haar ongestraft laat triomferen, is zij de baas. Ze is mijn nicht, dat wel. Maar zelfs al was ze nog veel dichtere familie, ze zal haar straf niet ontlopen. Zij niet. En haar zus niet. Want ik beschuldig Ismene van medeplichtigheid bij deze begrafenis. Breng haar hierheen. Ik heb haar daarnet nog gezien in het paleis, dwalend, met een warrige blik in haar ogen. Zij die kwade plannen beramen, verraden zichzelf altijd door hun onrust. Maar waar ik de pest aan heb, is dat een schuldige die zich betrapt weet, probeert haar misdaad als iets moois af te schilderen.'

Antigone veerde overeind en keek de koning in de ogen.

'Kreon, ik ben je gevangene. Je gaat me doden. Wat wil je dan nog meer?'

'Niets', spotte de koning. 'Je straf zal me bevredigen.'

'Waar wacht je dan op?' vroeg Antigone luidop. 'Je geklets is

onuitstaanbaar en wat ik zeg, kan jou alleen maar kwetsen. Zeg nu zelf: hoe kon ik meer eer verwerven dan door mijn dode broer een graf te geven? Al wie mij hier hoort, geeft me gelijk en ze zouden het ook zeggen als de angst hun keel niet dichtschroefde. Want een van de vele voordeeltjes van de tirannie is dat zij beslist wat mag gezegd worden en wat niet.'

Kreon keek de andere kant op en zei voor zich uit: 'Weet dat jij de enige bent in Thebe die zo denkt.'

Antigone wees naar de omstanders en zei: 'Ze denken zoals ik, maar houden hun lippen op elkaar geklemd.'

'Je moest je schamen zo op sentiment te spelen', mompelde Kreon en hij sloeg zijn armen over elkaar.

Antigone keek hem lang aan en zei toen zacht: 'Het is geen schande je broer te begraven.'

Kreon draaide zich met een ruk naar haar om en beet haar toe: 'En die andere, zijn tegenstander, was hij niet ook je broer?'

'Langs mijn vader en langs mijn moeder... hij was ook mijn broer.'

'Beledig je hem dan niet door de andere te eren?' vroeg Kreon scherp.

'Zo denkt hij er vast niet over nu hij dood is', antwoordde Antigone.

'Nochtans verlaagt jouw eerbied hem tot een misdadiger', zei Kreon besmuikt.

Antigone keek hem fel aan: 'Het is niet zijn slaaf die hij gedood heeft, maar zijn broer!'

Kreon liep een paar stappen van haar weg en haalde hulpeloos zijn schouders op. Hij keek omhoog en riep uit: 'De ene liep zijn land onder de voet; de ander probeerde het te redden!'

Berustend sprak Antigone: 'De goden van de onderwereld meten niet met twee maten.'

Kreon barstte uit: 'De schurk heeft toch geen recht op het deel van

de rechtvaardige!'

'Wie weet of onze regels ook opgaan voor de goden?' gaf Antigone hem spottend ten antwoord.

'Ook een dode vijand blijft een vijand', zei Kreon nors.

'Ik wil alleen maar deel hebben aan liefde, niet aan haat', sprak Antigone beslist.

Kreon raakte nu echt zijn geduld kwijt. Hij liep een paar trappen op, keerde zich om en keek op haar neer. Dan riep hij luid, zodat iedereen hem kon horen: 'Daal jij maar naar de onderwereld af. Als je tot elke prijs beminnen wilt, bemin dan maar de doden. Ik leef en laat mij niet de wetten stellen door een vrouw.'

Kreon draaide zich om en liep haastig de trappen op naar de koninklijke vertrekken. Maar een van zijn bedienden hield hem tegen en wees hem op Ismene, die aan de andere kant het paleis uit kwam en huilend op hen toe kwam. Toen Kreon haar zag huilen, keerde hij op zijn stappen terug en beet haar giftig toe: 'Wel, stuk venijn, wat sluip je als een slang door mijn huis, er slechts op uit mijn bloed te drinken? Want het lijdt geen twijfel: ik koester twee serpenten aan mijn borst, twee vijanden van mijn troon! Vooruit, zeg op: zul jij je aandeel in die smerige begrafenis bekennen of ga je zweren dat je nergens van afweet?'

Ismene liep langzaam tot vlakbij hem en richtte haar hoofd op zodat haar mooie wangen, nat van tranen, glommen in de zon. Dan sprak ze zacht, zo zacht dat – hoe ze ook de oren spitsten – alleen de eerste rijen van het volk haar konden verstaan.

'Wat is gebeurd, is ook mijn werk, als zij het maar wil toegeven. Ik erken mijn schuld.'

Antigone keek haar razend aan en riep: 'Dat recht heb je niet, zus. Jij wilt mij mijn heldendaad ontfutselen. Ik heb alleen gehandeld!'

Maar Ismene bleek vastberaden en sprak haar sussend toe: 'Nu het lot zich tegen je heeft gekeerd, Antigone, ben ik trots om aan jouw kant te

staan in het gevaar.'

'Maar wie heeft het allemaal mogen uitvoeren?' beet Antigone haar toe. 'Ach, de goden en de doden zullen zich niet vergissen. Zij weten hoe het is gegaan. Ik hou helemaal niet van wie mij slechts met woorden bemint.'

'Ach, zus,' antwoordde Ismene, 'oordeel niet lichtzinnig over de dood. Laat mij sterven aan jouw zijde.'

'Nee', stelde Antigone beslist. 'Ik zal mijn dood niet met jou delen. Eigen je geen werk toe dat je niet zelf hebt verricht. Mijn dood volstaat.'

'Wat heeft mijn leven nog voor zin als jij er niet meer bent?' klaagde Ismene.

'Vertrouw je toe aan Kreon', spotte Antigone. 'Je bent hem toegewijd!'

Ismene sloot haar ogen en zei zacht: 'Ik weet niet welk plezier jij erin vindt om mij te kwetsen.'

'Ach, laat me niet lachen, zus. Alsof mijn hoofd naar lachen staat!'

Ismene zweeg en nieuwe tranen welden op in haar ogen. Een tijdlang bleef het stil. Dan zei ze aarzelend: 'Is er dan niets wat ik nu nog voor je kan doen?'

'Je eigen leven redden', snauwde Antigone. 'Ik ben heus niet jaloers, hoor.'

Ismene liet haar armen hangen. 'Wat een ellende. Wil je me zelfs van mijn eigen dood weghouden?'

'Jij hebt immers voor het leven gekozen, Ismene. Ik koos de dood!'

'Het was toch niet verkeerd van me dat ik je heb gewaarschuwd?'

'Je dacht waarschijnlijk dat je wijs was. Anderen hebben mij aangemoedigd.'

Ismene zuchtte.

'Toch voel ik me even schuldig als jij, Antigone.'

'Hou moed, meisje', spotte Antigone. 'Jouw leven ligt nog voor je,

het mijne is voorbij. Ik heb het allang geofferd aan de doden.'

Kreon, die met stijgende verbazing hun discussie had gevolgd, proestte het uit: 'Nu hoef je niet meer te twijfelen: die twee zijn gek. De een sinds kort, de ander al sinds haar geboorte!'

Ismene keek hem droevig aan. 'Ach koning, het weinige verstand dat de natuur ons gaf, is niet bestand tegen zoveel ellende.'

De koning keek haar misprijzend aan en zei: 'Dat klopt in jouw geval. Jij koos de kant van de ondeugd.'

'Als ik haar niet meer heb, heeft mijn leven niet langer zin', zei Ismene stil voor zich uit.

'Zwijg over je zus', blafte Kreon. 'Jij hebt geen zus meer.'

Ismene kromp in elkaar, want de woorden van Kreon deden haar pijn. Ze keek hem lang aan voor ze langzaam maar duidelijk zei: 'Lever jij dan de toekomstige bruid van je eigen zoon over aan de dood?'

Kreon lachte.

'Die vind wel een andere akker voor zijn zaad!'

'Het is toch niet om zo te eindigen dat ze zich verloofd hadden', klaagde Ismene.

'Ik hoef geen slechte vrouwen voor mijn zoon.'

Toen brak het hart van Antigone.

'Arme Haimon', snikte ze. 'Hoe achteloos speelt jouw vader met je hart!'

'Hou op, vrouw, dat huwelijk van je komt me de strot uit! Maak je maar geen zorgen: Hades zelf zorgt voor de scheiding', spotte Kreon.

Een kreet van afschuw golfde door de menigte. Hoe kon hij zijn eigen zoon zijn liefde zo ontzeggen? Het stond dus vast dat ze zou sterven.

'Precies!' bevestigde Kreon. 'En lang zal het niet meer duren.'

En tegen de wachters zei hij: 'Vooruit, breng haar weg. Sluit haar op en bewaak haar goed. Want zelfs de grootste helden durven te vluchten

als ze Hades in de ogen moeten kijken!'

Derde marktzang

En weer verhief de marktzanger zijn stem en zong:

Gelukkig hij die in zijn leven nooit tegenslagen heeft gekend. Want als de hemel een huis eenmaal door elkaar heeft geschud,
komt rampspoed generaties lang terug
en niemand wordt gespaard.
Zo stuwt de woeste noordenwind
de golven van de zee landinwaarts.
Hij drijft het opgewoelde zwarte zand voor zich uit
en laat de klippen zuchten onder het geweld.

Sinds mensenheugenis slaat ongeluk dit huis
en spaart er niemand, dood of levend.
Het vaderleed bevrijdt de zonen niet,
geen god geeft hen respijt.
Vandaag was er een laatste sprankel hoop:
de knapste loot van Oedipus' geslacht,
straks wordt ze weggebracht,
gebrandschat voor een handvol rode aarde
geofferd aan de goden.
Dat lokte woede uit en waanzin.

Geen eigenwaan van mensen kan raken aan uw macht, o Zeus.
Ook niet de slaap die alles wegveegt.
Zelfs niet de goddelijke tijd die onvermoeibaar tikt.

Daarboven op je witte berg blijf jij de onbetwiste meester.
Vandaag zowel als morgen, en gisteren evenzeer
geldt slechts jouw wet.
Geen sterveling bereikt het opperste geluk
zonder een schaduw van tegenspoed.

De hoop van de zwerver is velen een troost;
voor de meesten een val vol verstrooide verlangens.
Pas als het vuur zijn voeten brandt,
begrijpt de mens zijn fout.
Welke wijze zei ook weer:
wie goed en kwaad verwart,
krijgt niet lang uitstel van de goden:
ellende is zijn lot.

De zoon

Uit een deur van het paleis kwam Haimon, de jongste zoon van Kreon, die zich met Antigone had verloofd en nu door zijn dienstboden ijlings op de hoogte was gebracht van wat zijn toekomstige bruid te wachten stond. Met angst in zijn ogen liep hij naar zijn vader.

Het volk, dat met hem meeleefde, bleef ijzingwekkend stil. Alleen een vrouw, zelf moeder, jammerde zachtjes: 'Arme jongen! Hij heeft verdriet omdat zijn bruid moet sterven.'

Maar Kreon, die het hoorde, sprak luidop: 'Als dat zo is, vertelt hij het ons zelf wel. Mijn zoon, het onherroepelijke decreet waarmee ik je verloofde heb veroordeeld, maakt je toch niet kwaad op je vader, mag ik hopen? Ik weet hoezeer jij je vader liefhebt.'

Haimon antwoordde stil maar duidelijk: 'Ik respecteer je, vader. Jouw raadgevingen zijn voor mij een baken geweest en ik heb ze altijd gevolgd. Geen huwelijk heeft zoveel waarde in mijn ogen als uw wijs gezag.'

'Goed zo', zei Kreon, triomfantelijk om zich heen kijkend. 'Zo wil ik het horen, zoon. Jij staat pal achter je vader! Wat is er mooier voor een man dan in zijn huis gehoorzame kinderen te zien opgroeien, die over vriend en vijand denken zoals hij! Wie daarentegen het leven schonk aan een ondankbaar schepsel, koestert zijn eigen ellende tot groot jolijt van wie hem haat. Mijn zoon, de liefde is niet meer dan een pleziertje. Raak dus nooit je verstand kwijt voor een vrouw. De omhelzing van een venijnige vrouw doet een man bevriezen. Geen wonde stinkt meer dan een verdorven vriend. Verstoot dit wijf! Ze is geboren voor het ongeluk. Laat haar met Hades trouwen als ze dat verkiest. In de hele stad is zij de

enige die zich tegen mijn decreet heeft verzet! Ik mag dus het vertrouwen van het volk niet beschamen: ik veroordeel haar ter dood. Laat haar de goden maar aanroepen; als ik in mijn eigen huis de opstand voed, spelen de vreemden hier gauw de baas. Maar wie thuis de regels respecteert, dwingt in de stad respect af. Hoogmoed die decreten schendt en dan nog denkt de wet te moeten stellen, hoeft niet op mijn instemming te rekenen. Wie door het volk verkozen is, moet gehoorzaamd worden in alle dingen, de grote en de kleine, de terechte en de onterechte. Hij weet zo bevelen uit te vaardigen dat het volk hem gehoorzaamt. In oorlogstijd staat hij pal op de bres en dient zijn volk. Wetteloosheid is de ergste plaag. Zij verwoest steden, maakt families kapot, doet stadswallen afbrokkelen en zaait paniek. Wie de wet gehoorzaamt daarentegen en op zijn post blijft, wordt gespaard. Daarom is het mijn plicht de wet te laten naleven en niet te buigen voor een vrouw. Je kunt immers beter vallen onder de slagen van een man dan te verliezen van een vrouw.'

Kreon had zich behoorlijk opgewonden tijdens zijn betoog. Zijn gezicht was rood aangelopen en hij hapte naar adem. Een paar omstanders mompelden goedkeurend, al bleven de meesten doodstil.

Toen kwam Haimon naar voren en zei, nu zekerder van zijn stuk: 'Vader, de goden hebben de mens verstand gegeven, bepaald een goddelijk geschenk. De hemel beware me dat ik ooit zou moeten zeggen dat jij je verstand verloren hebt. Maar misschien kunnen anderen ook wel eens gelijk hebben. Als zoon van jou ben ik goed geplaatst om de meningen, het gekonkel en de geruchten te vernemen, lang voor ze jou ter ore komen. Gewone mensen houden bang hun mond in uw aanwezigheid, bang als ze zijn om jouw oren te kwetsen. Mij zien ze amper staan en dus kom ik hier en daar wel wat te weten. Het is zo dat ik vernomen heb dat het volk van Thebe deze jonge vrouw beklaagt. Geen enkele vrouw heeft zo'n smadelijke dood verdiend om zo'n mooi gebaar. Haar broer, die in de oorlog is gedood, bleef van een graf verstoken en zij

heeft zijn lijk niet willen prijsgeven aan de vraatzucht van de honden en de aasvogels. Heeft zij hiermee niet veeleer een gouden kroon verdiend? Dat hoor ik toch maar zeggen in de stad.'

Kreon draaide zenuwachtig op zijn voeten. Zijn mondhoeken zakten steeds dieper weg in zijn nu bloedrode gezicht. Maar Haimon ging onverstoord verder: 'Vader, jouw geluk is mij dierbaarder dan wat dan ook. Een glunderende vader is evengoed de trots van zijn kinderen als rechtschapen kinderen dat zijn voor hun vader. Daarom vraag ik je met aandrang niet langer te denken dat jij de waarheid in pacht hebt. Wie denkt dat hij alleen de waarheid kent of alle gaven van de wijsheid en welsprekendheid bezit, zou wel eens vlugger dan hij denkt de ijdelheid van zijn pretentie kunnen voelen. Zelfs voor een geleerde is het geen schande bij te leren en als dat moet zijn oordeel bij te stellen. Bij noodweer buigen bomen in de wind om zo hun takken te beschermen. Maar wie niet buigen wil, die barst. De zeeman die zijn zeil geen vrij spel laat in de wind, ziet gauw zijn schip vergaan. Bedenk je dus, vader, en keer terug op je besluit. Ik weet het: ik ben jong en wat ik denk, weegt niet veel. Niets gaat voor mij boven een man met veel ervaring – al zie je die niet vaak. Maar aan de andere kant vind ik het geen oneer te luisteren naar goede raad.'

Haimon zweeg, maar hier en daar tussen het volk hoorde je iemand goedkeurend mompelen dat hij goed gesproken had en achterin ging zelfs een zwak gejuich op. Kreon keek duidelijk verstoord in de richting van het geluid – dat meteen weer verstomde – en sprak bitter: 'Moet ik op mijn leeftijd lesjes leren van zo'n jongen?'

Maar Haimon gaf hem lik op stuk en zei: 'Ik zeg toch niets verkeerds, vader? Ik ben jong, dat klopt. Maar kijk naar wat ik doe en niet naar mijn jaren.'

'Mooie daden die jij stelt! Je heult met de rebellen!' sneerde Kreon.

'Ik spring niet in de bres voor wie verdorven is', kaatste Haimon

terug.

'Wat is dat meisje anders?'

'Het volk van Thebe denkt er niet zo over, vader.'

'Sinds wanneer bepaalt de mening van gepeupel mijn beleid?'

'Nu praat je als een verongelijkt kind, vader.'

'Ben ik dan niet de koning?'

Kreon keek zijn zoon met honende ogen aan.

'Het volk is er niet voor de heerser, vader', zei Haimon zacht, maar beslist.

'Is het dan niet zo dat het volk de heerser toebehoort?' schimpte Kreon.

'Het wordt vast leuk te heersen over een woestijn'.

Haimon schudde bedroefd zijn hoofd. Maar Kreon deed een paar stappen achteruit, keek het volk misprijzend aan en riep: 'Dit joch maakt gemene zaak met een wijf!'

'Vader, je gedraagt je als een vrouw', suste Haimon. 'Ik maak me zorgen over jou.'

'Onnozelaar! Jij wilt recht over mij spreken!'

'Alleen maar omdat ik zie dat je een onrechtvaardigheid begaat.'

Kreon gromde: 'Is het dan onrechtvaardig mijn macht te doen respecteren?'

'Wat heb je aan respect als je er de goden mee ontstemt?' riep Haimon uit.

'Ach, stuk ongeluk. Jij bent nog erger dan een vrouw!'

'Je hebt mij nooit op een gemene streek betrapt, vader.'

'Je hele betoog dient alleen haar zaak!' schreeuwde Kreon boos.

'En de jouwe vader, en de mijne en... die van de goden.'

Kreon was nu buiten zichzelf van woede. Hij liep op Haimon toe, greep zijn zoon bij de arm en schudde hem door elkaar.

'Luister naar mijn woorden, zoon: nooit ofte nimmer zul jij deze

vrouw levend trouwen!'

Haimon rukte zich los, deed een paar stappen achteruit en boog ontzet zijn hoofd. Toen zei hij zacht: 'Ze zal dus sterven. Weet dat zij in haar dood een ander meesleurt.'

'Je bedreigt mij!' schreeuwde Kreon. 'Nu wordt het nog mooier!'

'Ik bedreig je niet, vader. Ik probeer je alleen op andere gedachten te brengen.'

'Je bent niet goed snik, jij. Je zult je die verwijten nog berouwen!'

Haimon schudde zijn hoofd: 'Als je mijn vader niet was, zou ik zeggen dat je zelf niet goed snik bent.'

'Jij bent een stuk speelgoed in de handen van een vrouw. Bespaar me je gezanik, asjeblieft!'

'Jij dreint maar door om niet te hoeven luisteren!'

'Dacht je dat écht?' riep Kreon uit. 'Jij krijgt nog spijt van je onbeschoftheid, joch!'

Hij keerde zich om en riep een dienaar die haastig dichterbij kwam en voor zijn koning boog.

'Breng dat onuitstaanbare wicht hierheen', beval hij. 'Ik zal haar hier meteen laten creperen onder de ogen van haar verloofde.'

Haimon kromp in elkaar en wendde zich af. Maar voor hij wegliep, zei hij nog: 'Vergeet het maar: zij zal niet sterven onder mijn ogen. En jij zult je alvast nooit meer aan mijn aanwezigheid hoeven te ergeren. Deel je waanzin maar met je vleiers.'

Kreon keek hem na en spuwde op de grond. Een van zijn raadgevers probeerde hem te kalmeren en zei ongerust: 'Heer, die jongen loopt in woede weg. Op zijn leeftijd is pijn een slechte raadgever.'

'Hij doet maar wat hij niet kan laten', hoonde Kreon. 'Hij zal er deze meisjes niet mee redden.'

'Wat zeg je?' schrok de raadgever oprecht. 'Je wilt ze allebei dood?'

Kreon was duidelijk even van zijn stuk gebracht.

'Je hebt gelijk', zei hij nadat hij even had nagedacht. 'Zij die geen hand heeft uitgestoken naar het lijk, mag leven.'

'En wat moet er met de andere gebeuren?' aarzelde de raadgever.

'Ik laat Antigone naar een verlaten plek brengen die niemand kent. Daar laat ik haar levend inmetselen in een kelder. Ze krijgt net zoveel te eten als de riten voorschrijven, zodat de stad niet door haar dood bezoedeld raakt. Laat haar maar bidden tot Hades, de enige god die ze kent. Misschien spaart hij haar leven. En anders leert ze wel hoe onzinnig het is de doden te vereren.'

Kreon lachte om zijn eigen grapje, sloeg zijn mantel over zijn schouder en liep haastig het paleis binnen.

Vierde marktzang

Onthutst bleef de menigte achter. De marktzanger wist – in een poging om ze op te beuren – niets beters te bedenken dan een loflied op Eros, de god van de liefde.

Eros, onweerstaanbare Eros, jij die altijd op de loer ligt.
Je maakt de dieren bronstig
en jaagt het bloed naar de wangen
van de jonge meisjes.
Je dwaalt over de golven van de zee,
je zwerft tussen het vee op de weiden,
geen schuilplaats is veilig voor jou.
Eeuwige goden of eendagsmensen,
niet één ontkomt aan jou.
Je maakt ze gek.

Wie goed is, breng jij op het slechte pad
en laat hem dwaze dingen doen.
Je zet de zoon op tegen zijn vader.
Maar steeds wint het verlangen,
geboren in de ogen van een jonge maagd
die hunkert naar het bed van haar verloofde.
Want is begeerte niet de evenknie van wetten?
Regeert de liefde niet de wereld?
O goddelijke Aphrodite,
jij wint altijd!

De gevangene

Terwijl de soldaten Antigone geboeid wegvoerden door de verslagen menigte heen, hoorde je de mensen huilen. Een jammerklacht hier, een ingehouden snik daar. Toch koos niet iedereen haar kant, want menig burger was van mening dat de wet voor het geweten ging.

Antigone schreed echter met opgeheven hoofd over het plein. Plotseling bleef ze staan, zo bruusk dat de wachters die haar begeleidden tegen elkaar aanbotsten. Ze liet haar blik over de menigte glijden en zei: 'Mensen van mijn land, kijk: ik loop mijn laatste weg; ik zie mijn laatste zon. Daarna nooit meer. Hades, hij die alle pijn verdooft, leidt mij – nog levend nu, van bruidsgeluk onteigend – naar de boorden van de Acheron, de poel van het verdriet. Mijn bruidegom stond op het punt mijn bruiloftslied te zingen, maar nu trouw ik met de Acheron.'

Veel mensen huilden nu ze de stem van Antigone hoorden. Een vrouw schudde onbegrijpend haar hoofd en riep: 'Hooggeachte Antigone, jij betreedt de wereld van de doden. Geen ziekte deed je lijf verdorren, geen zwaard heeft het vermoord. Het is je eigen schuld. Alleen door je onwrikbaar aan je eigen wet te houden, zul jij afdalen naar de Hades.'

Antigone lachte bitter en antwoordde: 'Ken je dan niet het lied van Niobe, de dochter van Tantalus? Op de top van de Sipylus klampt ze zich aan de rotsen vast als een klimplant, terwijl een schors van steen haar handen en haar voeten ketent. Op haar uitgeputte lijf razen regen en sneeuw zonder ophouden en uit haar ogen stromen eeuwig tranen weg langs haar hals. Dat is het lot dat ook mij wacht.'

'Maar', weerlegde de vrouw zonder aarzelen, 'Niobe was een godin

en de dochter van goden. Wij zijn stervelingen en kinderen van sterfelijke wezens. Wat win jij erbij je even god te voelen, als je levend je dood ingaat?'

'Je spot met mij', zei Antigone gegriefd. 'Hoe heb je bij de god van onze vaderen het lef mij te beledigen in mijn gezicht? Wacht dan tenminste tot ik dood ben.'

Dan richtte ze zich tot het hele volk: 'O stad, o Thebe met je welgedane burgers, met je goddelijke fonteinen, met je weidse pleinen waar karossen zich verdringen, getuig voor mij: nu ik voorgoed vertrek naar dit onderaards asiel, dit vreemde graf, is er niet één die voor me huilt. Dat is mijn ongeluk: ik ben nog steeds en toch weer niet tussen de mensen, zowel gescheiden van de levenden als van de doden.'

De vrouw krulde haar lip bij zoveel pathos en zei verwijtend: 'Je doet het jezelf aan. Door je brutaliteit liep je te pletter tegen wetten. Je schond de troon, rebelse meid! Nu boet je zonder twijfel voor de dwaasheid van je vader.'

'Ja, draai het mes maar in de wonde', klaagde Antigone luid. 'Je wijst mijn zere plek aan: het ongeluk van mijn vader en mijn hele familie. Het heeft niet één familielid gespaard! Ach, dat vervloekte moederlijke bed met dat zondige koppel van moeder en zoon, mijn rampzalige vader en moeder! Daar zit de knoop dus: bij mijn ouders! Ongelukkige die ik ben. Zie mij hier toch, mijn lieve ouders: vervloekt en zonder man. Ik kom naar jullie toe en naar jou, mijn broer, die mij door te sterven het leven hebt benomen.'

De vrouw haalde haar schouders op.

'Ere wie ere toekomt', zei ze. 'Maar wie de last draagt van de macht, kan zich geen ongehoorzaamheid veroorloven. Jij gaat ten onder aan je eigenzinnigheid.'

Maar Antigone luisterde nog nauwelijks en klaagde luidkeels terwijl ze verder schreed: 'Geen tranen dus, geen vrienden die me

uitgeleide doen, zelfs geen gezang is me gegund op deze tocht. Nooit meer zie ik de zon. Het is mijn droevige lot: geen traan voor mijn tegenslag, geen zucht van een vriend.'

Op dat ogenblik kwam Kreon weer het paleis uit en keek geërgerd naar de scène die zich afspeelde. Hij snauwde naar de wachters: 'Hoe lang moet ik dat janken en dat klagen nog aanhoren? Er komt geen einde aan. Breng haar zo snel mogelijk weg. En let op wat ik heb bevolen: sluit haar in de kerker op en laat haar daar alleen. Het kan me niet schelen of ze daar wil sterven of wil overleven. Ik heb mijn handen niet aan haar bevuild. Ze keert niet naar de levenden terug!'

Antigone keerde zich naar hem om. Daar stond ze, vuil, haar gezicht met tranen bedekt, een hoopje ellende. Ze stiet een langgerekt gehuil uit, haalde toen diep adem en klaagde: 'Mijn graf, mijn bruidskamer, mijn eeuwige gevangenis! Ik zal er gauw mijn familie weerzien, want bijna iedereen is dood. Nu is het mijn beurt en ik ben lang niet de meest beklagenswaardige, al had ik nog een hele tijd voor mij. Wat maakt het ook uit? Ik put mijn hoop uit de gedachte dat mijn vader ginder op me wacht. En ook mijn liefste broer is er. Toen jullie stierven, heb ik jullie lichamen gewassen, jullie opgebaard en de voorgeschreven offers gebracht. Kijk nu, Poluneikes, wat mijn loon is voor dat werk. En toch heb ik geen spijt. Als ik moeder was en een van mijn kinderen stierf, of als mijn man doodging, nee, dan zou ik de wet niet tarten. Dat begrijp je vast niet. Maar als ik weduwe ben, kan ik hertrouwen. Als ik een zoon verlies, kan mijn echtgenoot mij een nieuwe geven. Maar een broer krijg ik nooit meer, want allebei mijn ouders zijn dood. Alleen daaraan heb ik gedacht toen ik je vereerde, broer. Maar Kreon oordeelde dat ik daarmee een brutale misdaad heb begaan. Hij liet me arresteren, ontnam mij mijn verloofde en mijn bruiloft, mijn huwelijk en moederschap. Zonder vrienden, eenzaam in mijn ongeluk, daal ik levend af in de kelder van de dood. Welk goddelijk decreet mag ik

daarvoor wel met de voeten hebben getreden? Helaas, wat baat het mij nog de goden te aanroepen? Wie kan ik nog te hulp roepen, als mijn vroomheid mij slechts de reputatie van een goddeloze heeft opgeleverd? Als de goden het goedvinden dat ik zo word behandeld, wil ik vanuit mijn pijn mijn misdaden bekennen. Maar als het Kreon is die dwaalt, wens ik hem evenveel leed toe als hij mij onschuldig heeft aangedaan.'

De vrouw uit het volk, die haar weeklacht had gehoord, siste tussen haar tanden: 'Nog steeds dezelfde passie die haar door elkaar schudt!'

Maar Kreon had er schoon genoeg van en beet de wachters toe: 'Vooruit met haar of jullie krijgen nog spijt van je getreuzel.'

'Dat wil dus zeggen dat mijn dood nabij is', kreet Antigone.

'Wees maar gerust', hoonde de koning. 'Je angst zal je niet vrijpleiten.'

En terwijl de wachters haar haastig voortsleepten, klonken de laatste woorden van Antigone: 'Thebe, hoofdstad van mijn vader en jullie goden van mijn voorvaderen, het is volbracht. Ze brengen me weg. Kijk dan, notabelen van Thebe, de laatste van je prinsessen gaat de dood tegemoet. Zie wat ik moet ondergaan omwille van mijn vroomheid. En kijk vooral goed wie me dat aandoet!'

De trieste stoet verdween achter een hoek van het paleis en de stemmen van het volk – dat eerst door stomheid leek geslagen – murmelden al gauw als een wassende beek.

Vijfde marktzang

De marktzanger zette een droevig gezicht op en zong:

Ook Danaë kende dit lot, beroofd van helder licht in haar gevangenis van brons,
begraven in haar toren,
gebukt onder het juk.
Toch was zij van het godenras, mijn kind,
en stortte Zeus zijn gouden zaad als regen in haar schoot.
Het noodlot evenwel laat nimmer af:
noch geld, noch wapens helpen,
noch muren van een stad.
Zelfs zwarte schepen die de zee trotseren,
ontsnappen er niet aan.

Of neem Lykourgos, Dryas' zoon, en koning der Edonen.
Ook hij moest buigen voor het juk.
Hij spotte met de goden en Dionysos sloot hem op.
Daar op de bodem van het cachot,
lekte zijn woede langzaam weg.
Te laat begreep hij dat je goden niet straffeloos tergt.
Hij had de godgewijde vrouwen weggejaagd,
hun toortsen en hun juichkreten gesmoord,
en hun muziek het zwijgen opgelegd.

Dicht bij de zwarte rotsen aan de tweelingzee

zie je de kapen van de Bosporus en Salmydesse.
Ooit zag de daar vereerde oorlogsgod het vreselijke lot
dat beide zonen van Phineus moesten ondergaan:
de wonde die hen het licht ontnam.
Een woeste vrouw, hun stiefmoeder,
ze sloeg hen allebei de ogen uit.
Het bloed spoot op haar handen
toen ze haar priemen door de oogbol stak.
Zo'n misdaad schreeuwt om wraak.

Haar zonen huilden om hun lot en kwijnden weg van pijn,
vervloekten de verbintenis die hen het levenslicht liet zien.
Toch was ook zij een kind uit een oeroud geslacht
– van Erechtheus stamde ze af –
een dochter van de noordenwind,
geboren in een grot ver weg,
temidden van orkanen.
Ze was een godenkind en reed gezwind
te paard over de hoogste toppen.
Maar aan de schikgodinnen kon ook zij, mijn kind,
ten slotte niet ontsnappen.

De ziener

Kreon stond, de armen voor zijn borst gekruist, voor de deur van zijn paleis. Hij luisterde naar de gezangen en het gemurmel van het volk dat hem niet zinde. Maar hij zei geen woord en ook zijn raadsheren hielden hun lippen op elkaar.

Toen zag hij Teiresias de trappen opkomen. De oude blinde ziener liet zich leiden door de jongen die altijd bij hem was. Moeizaam steunend op de schouder van de knaap klom Teiresias naar het bordes voor het paleis en liet zich tot bij Kreon brengen.

'Notabelen van Thebe', zei Teiresias toen hij vlakbij Kreon stond. 'Hier ben ik met mijn gids. Hij heeft ogen voor twee, want anders komt een blinde niet vooruit.'

'Wat nieuws, Teiresias?' vroeg Kreon kortaf.

'Ik zal je onderrichten', antwoordde de ziener. 'Als je tenminste wilt luisteren naar een oude man.'

'Ik heb me nooit aan je raad onttrokken, dacht ik', zei Kreon omzichtig.

'Daardoor heb je als heerser ook een goede koers gevaren', glimlachte de ziener.

'Ik erken je verdiensten.' Kreon weer.

'Weet dan dat je er nu de kantjes afloopt', sprak Teiresias streng.

'Waar heb je het over? Ik huiver als je zo spreekt', aarzelde Kreon.

Teiresias zweeg een moment en leek hem met zijn dode ogen aan te kijken. Dan haalde hij diep adem en zei: 'Luister wat mijn kunst me heeft onthuld. Ik zat op mijn oude profetenstoel en hoorde onbegrijpelijk gekwetter, verward gekrijs van vogels. Toch begreep ik uit het kabaal van

hun vleugels dat ze elkaar afmaakten. Angst greep me aan en ik wilde een offer brengen op het altaar. De vlammen likten niet het vlees, maar stikten in het vet dat in de as smolt die walmend knetterde en rookte. De gal verdampte, de vette klieren dropen weg. Alleen geblakerd bot bleef over. Ik weet het van die knaap. Door zijn aanwijzingen begreep ik dat de gewijde ingewanden van het offerdier geen boodschap voor me hadden. Deze jongen is immers mijn gids, door wie ik anderen kan leiden. Welnu, ik zeg je dat de stad lijdt onder wat jij gedaan hebt. De altaren van deze stad zijn bemorst met resten vlees die de vogels en de honden van het lijk van de onfortuinlijke zoon van Oedipus hebben gescheurd. De goden hoeven geen gebeden meer van ons en doven de vlammen rond het offervlees. De vogels krijsen onheilspellend, want ze hebben het geronnen bloed van een lijk verslonden. Denk toch na, mijn zoon. Iedereen kan zich vergissen. Je bent niet idioot, noch ongelukkig, zolang je je niet opsluit in je dwaling. Alleen wie koppig is, begaat stommiteiten. Vooruit, zwicht voor de dode, zit geen kadaver achterna! Een dode hoeft geen tweede keer te sterven. Ik zeg dit voor je eigen bestwil, want ik heb het goed met je voor. Het is goed te luisteren naar wijze woorden van een vriend, als die je kunnen helpen.'

Kreon onderbrak hem korzelig: 'Luister, oude, jullie lijken wel allemaal boogschutters en ik ben de schietschijf! Nu doet zelfs mijn waarzegger al mee! Al mijn vrienden hebben me verraden, me verkocht. Pot het geld maar op, verzamel maar de schatten van Sardes en het Indische goud: doe maar op, maar die dode wordt niet begraven! Nooit, zelfs niet al brachten de arenden van Zeus zijn lijkvlees tot voor de troon van hun meester. Dat dit bezoedelde vlees geen graf krijgt, maakt me niet bang. Ik weet dat niets menselijks de macht heeft de goden te bezoedelen. Mijn waarde Teiresias, de meest rechtschapenen gaan ten onder als ze hun schandelijke welbespraaktheid laten leiden door hun hebzucht.'

Teiresias schudde moedeloos zijn hoofd.

'Helaas, begrijpt een mens dan nooit waar hij aan toe is?'

'Hoezo, wat nu weer?' krijste Kreon. 'Krijg ik nog meer banaliteiten te horen?'

'Dat wijsheid meer waard is dan al het goud van de wereld.'

'Dat onbezonnenheid de grootste pest is, ja!'

Kreon was woest. Maar Teiresias ging onverstoord verder: 'Het is die pest waar jij aan lijdt.'

'Ik wacht me wel mijn waarzegger te vervloeken', siste Kreon.

'En toch vervloek je mij', ging Teiresias verder. 'Al was het maar door mij van leugens te beschuldigen.'

Kreon richtte zijn ogen ten hemel en zuchtte: 'Als dat waarzeggersras toch maar niet zo op geld uit was!'

'Het koningsras draait ook zijn hand niet om voor schandelijk eigenbelang.'

Kreons ogen schoten vuur: 'Wil jij niet vergeten tegen wie je spreekt, Teiresias!'

'Ik vergeet niets', zei de ziener. 'Als jij regeert over dit volk, nadat je het hebt gered, is dat aan mij te danken.'

'Wat ben je toch behendig, Teiresias. Alleen net iets te veel op schaden uit.'

'Jij dwingt me wel geheimen te verklappen, Kreon.'

'Vertel ze maar aan wie ze horen wil! Zolang het me niets kost natuurlijk.'

'De enige hebzucht die me bezighoudt, is die van jou', smaalde Teiresias bitter.

'Je bent gewaarschuwd, man', viel Kreon uit. 'Geen enkele koopmanstruc doet mij op mijn beslissingen terugkomen.'

Weer haalde Teiresias diep adem en sprak toen zacht, maar duidelijk: 'Mij om het even. Maar laat ik jou op mijn beurt waarschuwen:

niet veraf meer is de dag dat jij een kind, ontsproten uit je zaad, aan de dood zult overleveren als boetedoening voor de slachtoffers die je gemaakt hebt. Daar bedoel ik in de eerste plaats de jonge vrouw mee die je het daglicht hebt ontzegd en schandelijk hebt laten inmetselen in een onderaardse kerker. In de tweede plaats bedoel ik er de dode mee die je boven aarde liet liggen, ver weg van de goden van de onderwereld, beroofd van de eer en van de rituelen die wij de doden verschuldigd zijn. Dat recht heb je niet. Jij niet en ook de goden van hierboven niet. Je hebt ze geweld aangedaan. Daarom leggen de wraakgodinnen nu al zonder haast hun dodelijke hinderlagen. Ze bakken je een koekje van eigen deeg. Zoek zelf maar uit of winstbejag mijn profetieën drijft. Ik zeg je dat de dag nabij is dat dit huis kreunt onder de kreten van de lijkbidders. Steden komen in opstand, want honden, wilde dieren en aasvogels hebben met hun stank de altaren ontheiligd waarop ze rottend lijkenvlees achterlieten. Let op mijn woorden. Je hebt me tot het uiterste gedreven. Ik heb mijn pijlen op je afgeschoten met een vaste hand, maar met een hart vol wrangheid. Je zult niet aan de schroeiende pijn ontkomen.'

Teiresias draaide zich om en zei tegen de jongen die hem begeleidde: 'Kom, knaap, we gaan. Leid me weer naar huis. Dat hij maar raast tegen wie jonger is dan ik. Ik hoop dat hij zijn tong wat leert bedwingen en zijn gevoelens tempert met verstand.'

Kreon keek hem sprakeloos en vol ontzetting na. Een van zijn raadgevers, een oude man met dun, grijs haar, fluisterde hem toe: 'Koning, de ziener laat ons achter met de vreselijkste voorspellingen die ik ooit hoorde. Ik heb hem sinds mijn jeugd nooit op een leugen kunnen betrappen.'

'Dat weet ik ook wel', zei Kreon half in zichzelf. 'Ik ben er helemaal van in de war. Mijn ongelijk te moeten toegeven, valt me zwaar, maar als ik het niet doe, dan haal ik mij de vreselijkste rampen op de hals.'

'Goede raad is duur, Kreon.'

'Wat moet ik doen? Zeg me toch wat ik moet doen! Ik doe het!'

De oude man hoefde niet eens na te denken. Hij sprak: 'Haal het meisje uit de kerker en geef de dode een fatsoenlijk graf.'

'Je geeft hem dus gelijk. Je wilt dat ik toegeef?'

'Ja, koning,' zei de oude, 'en zonder dralen. De goden kastijden snel en snijden schuldigen de pas af.'

'Goed, ik herroep mijn decreet,' fluisterde de koning, 'zij het niet zonder moeite. Maar het moet. Tegen noodzaak strijd je hopeloos.'

De oude raadgever nam Kreon bij de elleboog en duwde hem vooruit.

'Kom, ga nu. Je kunt het beter niet meer uitstellen.'

'Ik ga meteen', knikte Kreon. 'Neem jullie bijlen en volg me. Ik heb mijn vonnis herroepen. Het meisje dat ik in de ijzers liet klinken, ga ik nu zelf bevrijden. Het beste voor een mens is, ben ik bang, tot het einde van zijn dagen de wetten van de goden na te leven.'

Zesde marktzang

En de marktzanger zong:

Iacchos, Bacchos, Dionysos, god met de duizend namen,
trotse zoon van Semele en donderende Zeus,
god van de wijn en de valleien van Eleusis,
waar alle Grieken Demeter vereren.
Bacchos, god van Thebe, waar bacchanten thuis zijn,
jij zit aan de oever van de Ismenos,
waar uit gezaaide drakentanden reuzen groeien.

Jij zag de fakkels die de tweelingberg verlichten,
daar waar de nimfen dansen in de grot van Pan
of bij de bronnen van Castalia.
Jij komt naar onze stad uit Nysa, je geboorteland,
bekend om zijn met klimop begroeide bergen en zijn wijn.
Jij wandelt door de straten van de stad
onder gejuich en wilde kreten.

Jij houdt van onze stad net als je moeder
die, toen ze jou het leven schonk,
verschroeide in de gloed van Zeus.
Jij ziet toch welke ramp
vandaag opnieuw jouw Thebe treft.
Kom uit het oosten, uit het westen,
maar breng genezing voor dit volk.

Jij die 's nachts de fakkeldansen
en de uitgelaten zangers leidt,
kind van Zeus: verschijn!
Kom tot ons omringd door al je nimfen
die je driftig dansend loven
tot de morgen komt.

De dood

Een bode kwam verslagen bij het paleis aan en terwijl het volk zich om hem heen verzamelde, weeklaagde hij: 'Jullie die hier wonen in de buurt van het paleis, luister: jullie kunnen maar beter niemand gelukwensen noch beklagen met zijn lot. Jullie weten net zo goed als ik hoe de onbestendigheid van de fortuin van de ene dag op de andere gelukkigen neerslaat en sukkelaars verheft. Haar wispelturigheid verijdelt alle voorzorgen. Daarnet was Kreon nog benijdenswaardig. Hij had Thebe bevrijd en besteeg de troon. Hij regeerde als een absoluut monarch en hij genoot van zijn kinderen. Dat alles is voorbij. Wanneer een man zijn vreugde heeft verloren, is hij zo goed als dood. Vul maar een paleis met schatten, leef maar op koninklijke voet: als je je levensvreugde verliest, is al de rest niet meer dan rook.'

Een man op de eerste rij die ongeduldig werd bij zoveel woorden, onderbrak de bode:

'Vooruit, vertel ons wat voor ongeluk onze koningen getroffen heeft!'

De bode keek hem aan met zijn droevigste gezicht en zei: 'De dood van de enen, door de fout van de anderen.'

'Wie heeft gemoord? Wie is er dood? Spreek!'

'Haimon is gedood door een hand van eigen bloed', zei de bode.

'Door de hand van zijn vader? Of door zijn eigen hand?' vroeg een vrouw.

'Hij heeft de hand aan zichzelf geslagen uit verzet tegen zijn moordende vader.'

'Ai, Teiresias heeft het voorspeld. Hij heeft dus niet gelogen', riep

een man vanuit de menigte.

'Dat zijn de feiten', zei de bode. 'Maar hoe moet het nu verder?'

Op dat ogenblik ging de poort van het paleis open en kwam Eurudike naar buiten, de ongelukkige echtgenote van Kreon. De mensen op het plein stootten elkaar aan en vroegen zich af of ze het al zou weten van haar zoon. Eurudike bleef op de drempel staan en sprak van daar met een onzekere stem de menigte toe: 'Burgers, ik hoor jullie geweeklaag net nu ik buiten kom om mijn gebeden te gaan zeggen voor de godin Pallas. Ik hoorde jullie praten over een ongeluk dat mijn familie heeft getroffen en viel als verlamd in de armen van mijn hofdames. Wat is er aan de hand? Vertel het mij! Ik kan ertegen; het is me vaker overkomen.'

De bode liep op haar toe en sprak: 'Lieve meesteres, ik was erbij en zal het je vertellen. Geen detail zal ik verzwijgen. Wat baat het te zwijgen om de pijn te verzachten als je me naderhand mijn leugens zou verwijten? De weg van de waarheid is de enige goede weg. Goed, ik leidde de koning over de vlakte naar een kleine heuvel waarop nog steeds het beklagenswaardige lijk van Poluneikes lag, verscheurd door honden. Wij riepen de goden van de onderwereld aan en smeekten om genade. Dan hebben we de resten van het lijk gebaad in zuiver water en het met verse takjes omzwachteld. Wat overbleef van deze twijgen hebben we verbrand. Daarna begroeven we het lijk onder een terp in de bodem van Thebe.

'Dan haastten we ons naar de kerker waarin het jonge meisje levend was begraven. Van ver al hoorden we uit de richting van dit ongewijde graf een hoge stem klinken die Kreon waarschuwde. Naarmate we naderden, klonken wanhopige stemmen door elkaar. De koning zuchtte en klaagde bitter: "Ongelukkige die ik ben, heb ik het juist geraden? Loop ik nu het pijnlijkste pad van mijn leven? Hoor ik daar niet de stem van mijn beminde zoon? Ik denk dat ik Haimon hoor... Dienaars, haast je naar

de kerker, snel! Sloop het metselwerk, kruip door het gat en kijk naar binnen. Ik wil weten of het Haimons stem is die ik hoor of houden de goden mij soms voor de gek?" De koning was ontredderd; wij deden wat hij vroeg. Achter in de kerker hing het meisje, haar hals gewurgd in een knoop van haar sjaal. Haimon had zich tegen haar geworpen en omhelsde haar. Hij huilde om zijn dode bruid, om de koppigheid van zijn vader, om zijn ongelukkige liefde.

'Toen zijn vader hem zag, ging hij naar binnen en riep hem klagend toe: "Ongelukkige, wat heb je toch gedaan? Wat heeft je bezield? Waar is je verstand? Arm kind, ik smeek je: kom naar buiten." Maar Haimon rolde met zijn ogen als een beest, spuwde hem in het gezicht en trok zijn zwaard zonder een woord te zeggen. Zijn vader sprong opzij om de slag te ontwijken. Toen keerde de ongelukkige zijn woede tegen zichzelf. Hij strekte zijn armen, zette de punt van het zwaard op zijn borst en stootte het wapen in zijn lichaam. Nog half bij bewustzijn omhelsde hij Antigone. Hij braakte bloed over haar bleke wangen. Twee lijken zakten in elkaar verstrengeld op de grond: bruid en bruidegom verenigd in de dood. Zo zie je waartoe dwaasheid leidt.'

Kokhalzend keerde Eurudike zich om en rende naar binnen.

'Kijk nu', stotterde een man. 'De koningin. Ze rent naar binnen. Ze zegt geen woord.'

'Ik ben ook overstuur', zei de bode zacht. 'Ik troost mij met de gedachte dat ze in het openbaar niet wil huilen om haar kind. Waarschijnlijk vraagt ze haar dienaressen om samen met haar te rouwen in het paleis. Ik denk niet dat ze domme dingen doet.'

'Ik weet het niet', antwoordde een van de omstanders. 'Zo zwijgen lijkt me al even bedreigend als een uitbarsting van gehuil.'

'Als we haar wanhoop willen peilen, kunnen we maar beter naar binnen gaan', zei de bode. 'Je hebt gelijk: haar zwijgen is onheilspellend.'

'Wacht even, daar is Kreon', zei een vrouw achter in de menigte.

'Hij draagt – als ik het zo mag zeggen – het bewijs van het onheil dat hij zichzelf heeft aangedaan.'

Kreon strompelde moeizaam de trappen op, hijgend onder het gewicht van zijn zoon Haimon die hij in zijn armen droeg. Zijn ogen stonden wild, verdwaasd. Hij raaskalde: 'Verstand verloren... moordende koppigheid! Kijk toch: hetzelfde bloed... de moordenaar... de dode. Ach rampzalige... dat noodlottige decreet. Ach zoon, zo jong al weggemaaid... je leven afgeknakt... helaas door mij... mijn eigen fout. Ik word gek.'

Een van de inwoners van Thebe liep naar hem toe en zei: 'Helaas komt je inzicht te laat.'

'Gebroken ben ik', klaagde Kreon met bloeddoorlopen ogen. 'Een god weegt met zijn volle gewicht op mijn schouders. Hij slaat me, hij jaagt me op dit gruwelijke pad, woelt mijn geluk om en vertrapt het. Helaas, hoe zwaar is het om een mens te zijn.'

Op dat moment kwam de bode weer uit het paleis. Hij leek zwaar aangeslagen, maar liep toch zonder dralen tot bij Kreon en sprak: 'Meester, je draagt een deel van je ellende in je armen. Als je naar binnen gaat, wacht je nog een ander deel. Je kunt het beter weten.'

'Wat kan me nu nog erger treffen?' stiet Kreon uit, verbaasd, verdwaasd.

'De moeder van uw zoon is net gestorven aan de wonde die ze zichzelf heeft toegebracht', zei de bode met neergeslagen ogen.

'Aaaa! Onverbiddelijke dood! Ben je dan niet te verzadigen?' riep Kreon luidkeels uit. ‘Waarom bijt je je in mij vast? Wat heb je me verteld, ellendeling? Wat zei je? Heb ik het goed gehoord? Ach vriend, jij geeft een stervende de genadeslag. Mijn vrouw... ook zij... nadat mijn zoon... door eigen hand. Dood... overal... om mij heen... dood!'

'Kijk daar', riep iemand uit het volk. 'Ze brengen haar naar buiten.'

'Ellendeling die ik ben. Moet ik ook die kant van mijn ongeluk met eigen ogen zien?' klaagde Kreon. 'Wat houdt het noodlot nog te goed? In

mijn armen draag ik mijn kind terwijl mijn ogen het andere lijk aanschouwen. Ach smartelijke moeder. Ach mijn kind!'

De bode vond dat hij Kreon nog enige uitleg verschuldigd was en zei: 'Ze heeft zich met een scherpe dolk gestoken. Ze stond voor het altaar. Haar ogen waren opengesperd en braken. Eerst had ze nog gehuild om Megareus, haar eerste kind dat toch zo roemrijk is gesneuveld. Dan snikte ze om Haimon. Met haar laatste ademtocht vervloekte ze de moordenaar, de vader.'

Kreon stiet een dierlijke jammerklacht uit.

'Aaaa! Ik ben stomdronken door deze gruwel. Waarom stoot niemand toch zijn zwaard in mijn lijf? Een ellendeling ben ik. Nu zit ik aan de grond.'

'Terwijl ze stierf, rekende ze jou de dood van haar beide kinderen aan', zei de bode nog.

Kreon keek hem verward in de ogen en zei alleen maar: 'Vertel me hoe ze stierf.'

'Ze heeft de dolk diep in haar lever geplant toen ze het lot van Haimon vernam', fluisterde de bode haast onhoorbaar.

'Aaaa ellendeling! Al wat me overkomt... alleen mijn eigen schuld. Wie kan ik dit anders toerekenen dan mezelf? Ikzelf heb haar gedood... ik geef het toe. Er is geen erger leed. Ach vrienden, help me toch. Breng me hier gauw vandaan, zo ver het maar kan. Ik ben gebroken.'

'Misschien is dat nog wel het beste', zei iemand die het hele gesprek had gevolgd. 'Als het kwaad eenmaal is geschied, hoef je de pijn niet te rekken.'

'Laat de dood maar gauw komen, het kan niet snel genoeg gaan', zei Kreon. 'Voor het eerst vind ik ze mooi, de dood, al wordt het nu mijn eigen dood. Dat ze zich maar haast. Ik wil geen dageraad meer zien.'

'Laat dat maar aan de goden over', sprak een omstander berispend. 'Wij moeten ons alleen met het nu bezighouden. Wat straks gebeuren

moet, beslissen we niet zelf.'

Kreon keek hem droevig aan en zei: 'Het is nochtans het enige wat ik vraag.'

'Je hebt hier niets te wensen, Kreon', antwoordde de man. 'Geen sterveling kan iets veranderen aan zijn lot.'

'Al goed, maar breng me weg. Ik ben een ellendige dwaas. Mijn zoon, ik heb het niet gewild. Jij mocht niet dood. O wanhoop, ik weet niet waar ik me moet keren of wenden. Al wat ik heb, ontglipt me en op mijn voorhoofd drukt een ondraagbaar lot. Ik kan niet meer.'

Wat telt voor je geluk is wijsheid
ook bidden tot de goden helpt
maar wie zelfingenomen is
moet daarvoor een prijs betalen
krijgt slagen van het lot
want wijsheid komt niet voor de jaren

Achteraf

Evenmin als het Oedipus-verhaal (De ogen van de tiran, Averbode 2001) heb ik dit verhaal zelf geschreven. Ik heb het alleen naverteld. Sophocles schreef Antigone in Athene omstreeks 443 voor Christus. Alweer is het onontkoombare noodlot het onderwerp van het verhaal.

Over Sophocles

De Griekse tragedieschrijver Sophocles werd omstreeks 496 voor Christus geboren in Colonus, op de drempel van Athene. Hij kwam uit een rijke en machtige familie en dus hoefde hij zich over zijn toekomst geen zorgen te maken. Maar Sophocles was bezeten van het theater en besloot acteur te worden. Helaas was zijn stem te zwak om verstaanbaar te zijn in de grote openluchttheaters van Athene. Toen besloot hij maar zelf toneelstukken te schrijven voor anderen en dat bleek een goede keuze. In 468 voor Christus, nog geen dertig jaar oud, haalde hij met zijn eerste toneelstuk de hoofdprijs binnen op het theaterfestival ter ere van Dionysos. Geen kleine prestatie was dat, want een van zijn mededingers daar was Aischulos, een van de grootste treurspeldichters van zijn tijd.

Sophocles had meteen de smaak te pakken en schreef in zijn verdere leven meer dan 120 toneelstukken die vrijwel allemaal met groot enthousiasme door het publiek werden onthaald. Helaas zijn er slechts zeven helemaal bewaard gebleven: *Koning Oedipus, Antigone* en *Electra* zijn daarvan de bekendste. De andere zijn *Oedipus in Colonus, Atlas, De*

Trachinische vrouwen en *Philoctetes*. In totaal won Sophocles 24 keer de Dionysia met 96 van zijn stukken, meer dan Aischulos of dan Euripides, de derde grote tragediedichter van zijn eeuw. Alle andere keren kreeg hij de tweede prijs.

Sophocles vernieuwde het Griekse toneel. Hij beperkte de rol van het spreekkoor en liet het op een meer natuurlijke manier aan de handeling deelnemen. Hij was ook de eerste die meer dan twee acteurs tegelijk op de scène zette en dat was nieuw in die tijd. Het gaf hem de mogelijkheid zijn dialogen levendiger en vooral levensechter te maken.

Zonder twijfel had Sophocles van de drie tragedieschrijvers uit Athenes Gouden Eeuw het sterkste gevoel voor drama en voor timing. Zijn toneelstukken hebben een erg degelijke structuur waar hij zijn poëtische teksten moeiteloos aan ophangt. Zijn hoofdpersonen zijn stuk voor stuk tragische figuren, maar over hun heldenstatus bestaat geen twijfel. Hij laat ons niet de mens zien zoals die is, maar zoals hij zou willen zijn. Toch zijn de personages van Sophocles geen typetjes, maar mensen van vlees en bloed en nog sterke persoonlijkheden ook. Maar de wetten van de goden gaan voor alles en daar heeft de mens zich naar te schikken, hoe onrechtvaardig die wetten hem ook toeschijnen.

Sophocles werd negentig jaar en stierf in 406 (of heel misschien 405) voor Christus. In al die jaren had hij geen voet buiten zijn vaderstad Athene gezet, behalve dan tijdens zijn militaire diensttijd.

Over Antigone

Kenners van de Griekse literatuur zijn er nog altijd niet helemaal uit of het Antigone-verhaal gebaseerd is op een oude mythe of legende, dan

wel of Sophocles het zelf heeft bedacht. Voor beide opvattingen zijn er aanwijzingen.

Belangrijker voor ons is de karaktertekening van de personages: Antigone komt in opstand tegen onrechtvaardigheid, terwijl haar zus Ismene zich neerlegt bij de feiten. Door haar halsstarrige houding komt Antigone in conflict met Kreon, niet zomaar een familielid van haar, maar de wettige heerser over haar stad. Zo maakte Sophocles van deze beide personages het symbool van het eeuwige conflict tussen het menselijke geweten en de wet. Het is duidelijk dat Sophocles hier resoluut de kant van Antigone kiest.

Let ook op de verandering in het karakter van Kreon in vergelijking met de Kreon die Sophocles in Oedipus heeft opgevoerd. Besmet door de macht is hij van een begrijpende bemiddelaar veranderd in een onverbiddelijke despoot.

Antigone wil hoe dan ook haar dode broer begraven, al is het de koning zelf die het haar verbiedt. Zij stelt de wetten van de goden hoger dan de decreten van een heerser. Hoewel ze weet dat haar ongehoorzaamheid haar het leven kan kosten, volgt ze haar geweten en probeert ze haar broer een waardige begrafenis te geven.

Voor Kreon geldt geen enkele verzachtende omstandigheid. Voor hem gaat het staatsbelang voor alles en hij houdt – tegen beter weten in – vast aan zijn principes. Wie de staat genegen is, is zijn vriend; wie dat niet is, is zijn vijand. Poluneikes vocht tegen de stad, dus moet hij gestraft worden. Voor deze wet moet alles buigen, zelfs de oeroude wetten van de goden. Dat zijn onbuigzaamheid onvermijdelijk tot godslastering leidt, kan hem niet vermurwen. Dat kunnen de goden onder geen beding toestaan. Ze slaan erg hard terug. Gewaarschuwd door de ziener Teiresias komt Kreon uiteindelijk op zijn besluit terug, maar hoe hij zich ook rept om Poluneikes toch nog te begraven en Antigone uit haar kerker te bevrijden, hij komt te laat. Antigone is dood en zijn zoon Haimon –

verloofd met Antigone – berooft zich van het leven. Als zijn vrouw Eurudike dat hoort, slaat ook zij de hand aan zichzelf, nadat ze eerst haar man om de moord op haar zoon heeft vervloekt. Kreon stort in elkaar bij zoveel leed en zucht: 'Ik kan niet meer!' Hij heeft de goden getart door hen een dode te ontfutselen en hun wraak is onverbiddelijk.

Interessant daarbij is dat Antigone wel revolteert, maar eigenlijk niet revolutionair is. Ze verzet zich niet systematisch tegen het gezag. Ze betwist niet eens de rechten van Kreon. Voor haar telt alleen de familieband met Poluneikes. Ze is van hetzelfde bloed als de gestorvene en dus heeft zij de familiale plicht hem te begraven. De wetten van de staat gelden niet langer over de grenzen van de dood heen. De niet-geschreven wetten van het geweten doen dat wel en krijgen dus terecht voorrang bij Antigone. Dat veel burgers en zelfs haar eigen zus haar daarvoor gek verklaren, neemt ze daarbij voor lief.

Over dit boek

Met deze navertelling heb ik je alleen maar willen laten kennismaken met het verhaal. Met groot respect voor de oorspronkelijke woorden van de Griekse toneelschrijver heb ik dit toneelstuk, door sommigen het grootste meesterwerk van Sophocles genoemd, ook voor jou toegankelijk willen maken.

Ik ben geen classicus. Ik ken geen Grieks. Ik heb me van vertalingen bediend om het verhaal van Antigone na te vertellen. Ik vind het veel belangrijker wat Sophocles ons met dit verhaal wilde vertellen, dan wat hij zo lang geleden met een of ander Grieks woord precies bedoeld kan hebben.

Drie heel verschillende vertalingen hebben mij daarbij grote diensten bewezen. Enerzijds gebruikte ik de Franse vertalingen van Paul Mazon (*Sophocle – Tome I – Les Trachiniennes – Antigone*, Les belles lettres, Paris 1977) en van Robert Pignarre (*Théatre complet de Sophocle: Antigone*, Garnier-Flammarion 1964) die allebei erg letterlijk de Griekse tekst volgen; anderzijds de Nederlandse vertaling van Johan Boonen (*Sofokles: Antigone*, Acco-Leuven 1987) die iets vrijer omgaat met de tekst, maar dat wel doet in een mooi en zegbaar Nederlands.

Antigone is geschreven als een toneeltekst. Het verhaal dat hier voor je ligt, is dat niet. Ik heb Antigone in een verhaalvorm gegoten. Toch ben ik heel dicht bij de dialogen van Sophocles gebleven. De spreekkoren legde ik echter – anders dan bij Oedipus – in de mond van een marktzanger. De teksten van Sophocles lenen zich daar ook toe, want eigenlijk zijn het in dit stuk liederen. De bedoeling ervan blijft overigens dezelfde als bij het Oedipus-verhaal. In de liederen wordt commentaar en beschouwing gegeven op wat gebeurde, net zoals in het tijdperk voor radio en televisie de marktzangers de actualiteit in de vorm van een lied bij de mensen brachten.

Willy Schuyesmans
Wenduine september 2001

Alle boeken van Willy Schuyesmans

Alle met ePUB gemerkte boeken zijn als e-boek verkrijgbaar op www.schuyesmans.be.

De zilverrug ePUB
: Averbode-Altiora, 1988.

De huilers ePUB
: Averbode-Altiora, 1989.

Tand om Tand ePUB
: Averbode-Altiora, 1990, 1999.

Braam ePUB
: Averbode-Altiora, 1992. / ShopMyBook, 2007.

De winter van de Belgica ePUB
: Averbode-Altiora, 1993 /Davidsfonds, 2005.

De bende van de mol ePUB
: Averbode-Altiora, 1994, 2001.

Morgen dood ik een leeuw
: Kok Educatief, 1996. - Die Keure Kameleonbieb, 2011.

Ariadne ePUB
: Averbode-Altiora, 1994, 1996.

Stilstaan ePUB
: Averbode-Altiora,1995. - Davidsfonds, 2004.

Adieu Benjamin
: Duitse vert. Stilstaan – Ars Edition, 1997. – ProBusiness, 2005.

Brand in de Tikkebossen ePUB
: Averbode-Altiora, 1997.

Jan zegt nooit wat
: Kok Educatief, 1998.

Middernachtzonde

Averbode,Altiora, 2001.

De ogen van de tiran

Averbode-Altiora, 2002.

Kwikloks

Averbode-Altiora, 2002.

Antigone's keuze

Davidsfonds, 2003.

Arm en rijk

Die Keure Kameleonbieb, 2011.

Dian Fossey: Mama Gorilla

Die Keure Kameleonbieb, 2011.

Mayan en Mallerik

Die Keure Kameleonbieb, 2011.

De grote ontgoocheling

Die Keure Kameleonbieb, 2011.

Hoerenjong

Eigen beheer, 2013.